

Евеліна

Джеймс Джойс

ЕВЕЛІНА

Вона сиділа біля вікна, спостерігаючи, як вечір поступово заповнює вулицю. Головою вона притулилася до фіранки, а в її ніздрях відчувався запах запиленого кретону. Вона почувала себе стомленою.

Всього кілька перехожих пройшли повз її вікно. Чоловік з останнього будинку повертався додому; вона чула, як його черевики прогупали по бетонному тротуару, а потім зашаруділи по шлаковій доріжці побіля нових червоних будинків. Колись там було поле, на якому вона щовечора гралася з іншими дітьми. Потім якийсь чоловік із Белфаста купив це поле й набудував там будинків — вони не були схожі на їхні маленькі брунатні хатинки: вони були яскраві, муровані, з блискучим дахом. Всі діти з їхньої вулиці гралися на цьому полі — Дівайни, Вотерси, Дани, маленький калічний Кью, вона, Евеліна, її брати та сестри. Але Ернест ніколи з ними не грався: він був надто дорослий. Її батько частенько ганяв їх із поля своєю терновою палицею; та малий Кью при звичаївся пильно стежити й гучно кричав, коли бачив, що наближається її батько. Все ж таки тоді вони, здається, були щасливі. Її батькові ще не було так недобре; та й мати була жива. Відтоді вже збігло чимало часу; вона, її брати й сестри — усі повиростали; а їхня мати померла. Тіззі Данн також померла, а Вотерсам довелося повернутися до Англії. Все змінюється. І ось тепер вона сама збирається поїхати звідси, як і інші, покинути свій дім.

Дім! Вона обвела очима кімнату, роздивляючись всі ті знайомі речі, які стільки років протирала від пороку раз на тиждень і щоразу дивувалася — звідки береться цей порошок. Можливо, їй уже довіку не доведеться знову побачити всі ці знайомі речі, з якими вона ніколи не сподівалася розлучитись. І за всі ці роки їй так і не пощастило довідатися, як звуть священика, чия пожовкла фотографія висіла на стіні над розбитою фісгармонією поруч із кольоровою літографією прохань до Благословенної Маргарити-Марії Алакок¹. Він був шкільним товаришем її батька. Всяк раз, коли показував цю фотографію якомусь гостю, її батько кидав недбало:

— Він тепер у Мельбурні.

Вона згодилася поїхати, покинути дім. Чи розумно це було? Вона намагалася обміркувати це питання з усіх боків. Тут, удома, вона принаймні має дах над головою та шматок хліба; тут є люди, яких вона знає все життя, ті, хто про неї турбується. Авжеж, їй доводилося тяжко працювати, як удома, так і на роботі. Що казатимуть про неї в крамниці², коли стане відомо, що вона втекла з хлопцем? Можливо, скажуть — ото дурна; на її місце заступить інший, за оголошенням. Міс Гейвен нарешті втішиться. Вона завжди чіплялася до неї, а надто, коли поблизу були люди, які могли все чути.

— Міс Гіл, хіба ви не бачите, що ці пані чекають?

— Виглядайте веселіше, міс Гіл, прошу вас.

Вона не зронить ані сльозинки, коли звідти піде. Там, у її новому домі, в далекій незнайомій країні, життя не буде схожим на це. Там вона вже буде заміжня — вона, Евеліна. Люди ставитимуться до неї з повагою — не так, як ставилися до її матері. Навіть тепер, коли їй уже за дев'ятнадцять, вона іноді побоюється батькової брутальності. Вона знала, що саме від цього жаху в неї так калатає іноді серце. Коли вони підростали, він ніколи не бив її так, як бив Гаррі та Ернеста, тому що вона була дівчинкою; але згодом він почав погрожувати їй і говорити, що не б'є її тільки заради її небіжчиці-матері. А зараз немає нікого, хто б її захистив. Ернест помер, а Гаррі, що працював у бізнесі, пов'язаному з оздобленням, завжди був у роз'їздах по країні. А крім того, їй уже було несила терпіти постійну гризоту за гроші суботніми вечорами. Вона завжди віддавала батькові всю свою платню,— сім шилінгів,— і Гаррі завжди надсилав, скільки міг, але морока була в тому, щоб отримати хоч якісь гроші від нього назад. Батько постійно нарікав, що вона розтринькує гроші, що в неї нема голови, що він не збирається віддавати їй тяжко зароблені ним гроші, щоб вона викинула їх на вітер, і казав багато чого такого іншого; суботніми вечорами в нього завжди був лихий настрій. Наприкінці він усе ж таки давав їй якісь гроші і тоді запитував, чи збирається вона купити щось на обід у неділю. Тоді їй треба було якомога хутчіш бігти до крамниць, чіпко тримаючи в руці чорного шкіряного гаманця, продиратися крізь натовп і повертатися пізно додому під тягарем провізії. Тяжка то була праця — опікуватися домом, родиною, дбати про те, щоб двоє малих дітей, які були на її плечах, щодня вчасно пішли до школи і вчасно попоїли. То була тяжка праця — тяжке життя, але тепер, коли вона нарешті вирішила поїхати, це життя зовсім не здавалося їй таким уже безнадійним.

Вона збиралася спробувати іншого життя з Френком. Френк був дуже добрий, мужній, щирий. Вона поїде з ним вечірнім пароплавом³, стане йому дружиною й житиме з ним у Буенос-Айресі⁴, де в нього є дім, що чекає на неї. Як добре запам'ятала вона першу зустріч із ним; він наймав кімнату в одному будинку на головній вулиці, де вона часто бувала. Здається, це було лише кілька тижнів тому. Він стояв біля воріт, його кашкет зсунувся на потилицю, а чуб спадав на бронзове обличчя. Потім вони познайомилися. Він зустрічав її біля крамниці та проводжав додому. Він запросив її подивитися "Циганочку"⁵, і вона почувала себе такою гордою, коли сиділа поруч з ним у театрі на таких незвичних для неї місцях. Він дуже захоплювався музикою і трошки співав. Люди знали, що він упадає за нею, й коли він співав про дівчинку, що кохає моряка⁶, вона завжди відчувала в душі приємне збентеження. Він любив жартома називати її Маківкою. Спочатку вона просто втішалася тим, що має хлопця, і тільки згодом він став подобатися їй. Він багато розповідав про далекі країни. Він почав працювати юнгою за фунт стерлінгів на місяць на пароплаві лінії Ален⁷, який ходив до Канади. Він перелічував їй назви пароплавів, на яких служив, та назви різних ліній. Він ходив через Магелланову протоку й розповідав їй усякі історії про жахливих патагонців. Як він їй пояснив, тепер він пустив коріння в Буенос-Айресі, а на батьківщину приїхав тільки в відпустку. Певна річ, що її батько про все довідався й

заборонив їй навіть згадувати при ньому про хлопця.

— Знаю я цих моряків,— сказав він.

Якось він посварився з Френком, і відтоді їй доводилося бачитися зі своїм коханим таємно.

На вулиці сутеніло. Білі плями двох листів на її колінах розплилися. Один був до Гаррі; другий — до батька. Ернест був її улюбленцем, але Гаррі вона теж любила. Вона помітила, як за останній час постарів батько; він сумуватиме за нею. Іноді він буває добрим. Нещодавно, коли вона занедужала й пролежала цілий день, він прочитав їй оповідання про привиди і приготував їй грінки. А колись давно, тоді як ще була жива їхня мати, вони всі їздили на пікнік у Гіл-Гаут⁸. Вона пам'ятала, як батько надів материн капелюшок, щоб насмішити дітей.

Її час минав, а вона все сиділа біля вікна: головою притулилася до фіранки та вдихала запах кретону. Десь здалеку було чути, як грає вулична катеринка. Вона знала мелодію. Дивно, що ця музика лунає саме в цей вечір, ніби щоб нагадати їй про обіцянку, яку вона дала матері, обіцянку бути господинею в домі якомога довше. Вона згадала останню ніч перед смертю матері; вона знову побачила себе в задушливій кімнаті, що була з протилежного боку сіней, а з вулиці тоді долинала сумна італійська пісенька. Шарманщику дали шість пенсів і звеліли забратися геть. Їй згадалось, як батько повернувся в кімнату, де лежала хвора, і сказав:

— Клятущі італійці!⁹ І сюди прителіпались!

Перед нею, замисленою, постала картина жалюгідного життя матері, й вона мов заціпеніла, уявивши собі це життя, заповнене щоденними жертвами, життя, яке скінчилося божевіллям. Вона затремтіла, знову почувши материн голос, яка тупо повторювала:

— Derevaun seraun! Derevaun Seraun!¹⁰

Евеліна підхопилась на ноги, раптом відчувши жах. Тікати! Вона повинна звідси втекти! Френк порятує її. Він дасть їй життя, а можливо, й кохання. Бо вона хоче жити. Чому вона мусить бути нещасною? Вона має право на щастя. Френк обійме її, пригорне і захистить! Він порятує її.

* * *

Вона стояла серед метушливого натовпу на пристані Норт Вол¹¹. Френк тримав її за руку, і вона чула, що він розмовляє з нею, знову й знову розповідає про їхню подорож. На пристані було багато солдатів із брунатними валісками. Через широкі двері павільйону вона вихопила поглядом чорну масу пароплава, який стояв біля причалу, з яскраво освітленими ілюмінаторами. Вона нічого не відповідала Френкові. Вона відчувала, як зблідли й похололи її щоки, і, заблукавши в своєму розпачі, як у лабіринті, стала благати Бога, щоб Він указав їй шлях, указав, у чому її обов'язок. Пароплав видав у тумані довгий прощальний гудок. Якщо вона зараз поїде, то вже завтра буде з Френком у відкритому морі, на дорозі до Буенос-Айреса. Квитки вже куплено. Чи може вона відступити назад після того, що він зробив для неї? Цей розпач викликав нудоту в усьому тілі, а її уста ворушилися, безмовно проказуючи палку

молитву.

Дзвінок ударив у серце. Вона відчула, як він стиснув її руку:

— Ходімо!

Усі моря світу завирували в її серці. Він тягне її в безодню; він утопить її. Вона вхопилася обіруч за залізні поручні.

— Ходімо!

Ні! Ні! Ні! Це неможливо! Її пальці судомно вчепилися в поручні. Посеред розбурханих морів вона почула розпачливий зойк.

— Евеліно! Еві-і-і!

Він кинувся на трап і кликав її за собою. Хтось гримнув на нього, щоб він скоріше проходив, а він усе кликав і кликав її. Вона обернула до нього бліде обличчя, пасивна, схожа на безпорадну тварину. Її очі дивились на нього, але не впізнавали його, в них не було ані кохання, ані прощання, ані життя.

1 Благословенна Маргарита-Марія Алакок — французька черниця (1647— 1690), яка мала видіння Святого Серця Ісуса. Її було канонізовано 1864 року, і відтоді до її імені додається епітет "благословенна". Прохання, про які йдеться в оповіданні,— це прохання про добробут, мир у домі, спасіння в земному житті та прощення і вічне раювання після смерті. З 1920 року вона стала відомою як свята Маргарита-Марія Алакок.

2 Ідеться про крамницю, де працювала Евеліна.

3 Тобто пароплавом, який щовечора відходить із Дубліна до Ліверпуля.

4 Дослідники нагадують, що "поїхати до Буенос-Айреса" в сленговому мовленні тих років мало значення "піти на панель". Так що, можливо, Френк і не був таким уже щирим; що тоді чекало на Евеліну? Суто мовними засобами Джойс створює різні варіанти можливого розвитку сюжету.

5 "Циганочка" — трьохактна опера ірландського композитора Майкла Вільяма Болфа (1808 — 1870). В опері йдеться про дівчину Арлін, дочку шляхетного купця, яку викрали цигани й яка виросла красунею та вийшла заміж за висланого шляхтича. Шляхетне походження дівчини стає відомим, і опера має щасливий кінець.

6 Популярна пісня англійського композитора Чарлза Дібдіна (1745— 1814).

7 Лінія Ален — пароплавна компанія, заснована в Ліверпулі; забезпечувала обслуговування Тихоокеанського узбережжя Північної Америки через Буенос-Айрес та мис Горн.

8 Гіл-Гаут — невеличке високогір'я на південний схід від Дублінської затоки.

9 Відсоток імміграції італійців до Ірландії був дуже низьким, тут, певно, висміюється цей вибух гніву батька Евеліни.

10 Неясна та перекручена гельська фраза, яка, певно, означає "кінець задоволення — біль", або "кінець пісні — це нестямне божевілля". Остання фраза цілком передає суть спогадів Евеліни про матір.

11 Норт Вол — причал на південному березі річки Ліффі на сході міста, з якого нічні пароплави відпливають до Ліверпуля.